

2024 m. alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo Europos mokyklose tyrimo (ESPAD) pagrindinės išvados

Šioje santraukoje apibendrinamos 2024 m. vykdytos alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo Europos mokyklose tyrimo (ESPAD) 8-osios apklausos, per kurią apklausti 113 882 15–16 metų moksleiviai iš 37 Europos šalių, pagrindinės išvados. Šis leidinys parengtas minint 30-uosius visoje Europoje vykdomos rizikingo paauglių elgesio stebėsenos metus, skiriant daug dėmesio psichologinei gerovei ir prevencijos veikloms ir pripažįstant didėjančią šių veiksmų svarbą rūpinantis paauglių sveikata.

Ši pagrindinių išvadų santrauka pateikiama 33 kalbomis ir yra pritaikyta skaityti internete. Išsamesnė ataskaita „2024 m. ESPAD ataskaita. Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo Europos mokyklose tyrimo (ESPAD) rezultatai“ bus paskelbta 2025 m. spalio mėn.

Informacija paskutinį kartą atnaujinta: 2025 m. gegužės 20 d.

Rezultatų apžvalga

2024 m. alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo Europos mokyklose tyrimas (ESPAD) vykdytas 37 šalyse minint 30-uosius visoje Europoje vykdomos rizikingo paauglių elgesio stebėsenos metus. Nors ir toliau daug dėmesio skirta psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo įpročiams ir tendencijoms, šį kartą taip pat stengtasi išanalizuoti psichologinės gerovės ir prevencinių veiklų klausimus, pripažįstant didėjančią šių aspektų svarbą rūpinantis paauglių sveikata. Paauglių elgesiui keičiantis, ESPAD ilgalaikė stebėseną toliau teikia itin svarbių įžvalgų, padedančių tinkamai nukreipti prevencijos ir politikos pastangas ir užtikrinti, kad atsakomosios

priemonės išliktų veiksmingos ir tikslingos.

Nors psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas ilgainiui mažėja, rūpestį kelia naujos tendencijos. Per pastaruosius dešimtmečius cigarečių vartojimas stipriai sumažėjo – 1995–2024 m. bent kartą gyvenime bandžiusių rūkyti moksleivių sumažėjo perpus. Tačiau išlieka pradėjimo rūkyti ankstyvame amžiuje tendencija, ypač tarp mergaičių – pastaraisiais metais daugėjo kasdien rūkančių 13-mečių ar jaunesnių mergaičių. Tarp paauglių itin išpopuliarėjo el. cigarečių vartojimas – didėjo pradėjimo vartoti ankstyvame amžiuje ir kasdienio vartojimo rodikliai. Susirūpinimą kelia dvigubas – tradicinių ir el. cigarečių vartojimas ir vis dažnesnis perėjimas prie alternatyvių nikotino turinčių produktų vartojimo.

Alkoholio vartojimas – bendras ir epizodinis nesaikingas vartojimas – taip pat ilgainiui mažėjo. Vis dėlto ši sumažėjimo tendencija labiau pastebima tarp berniukų, o tarp mergaičių ji išlieka stabilesnė. Nepaisant pasiektos pažangos, alkoholis vis dar yra plačiai prieinamas ir pradėjimas vartoti alkoholį ankstyvame amžiuje bei epizodinis nesaikingas jo vartojimas tebekelia didelį susirūpinimą kai kuriuose regionuose.

Kanapės vis dar yra dažniausiai vartojamas nelegalus narkotikas, nors jų vartojimo bent kartą gyvenime paplitimas pasiekė mažiausią lygį nuo 1995 m. Nors jų vartojimas apskritai yra didesnis tarp berniukų, skirtumai tarp berniukų ir mergaičių vartojimo mažėja, yra ir keletas išimčių, kai mergaitės lenkia berniukus. Susirūpinimą tebekelia jaunas pradedančiųjų vartoti amžius ir didelės rizikos vartojimas, nors bendras šiandienis vartojimas (apibrėžiamas kaip vartojimas per pastarąsias 30 dienų iki apklausos) sumažėjo iki 5 proc. – tai rodo ilgalaikę mažėjimo tendenciją. Suvokiamas prieinamumas labai skiriasi, tačiau kanapės išlieka moksleiviams lengviausiai prieinama nelegalia medžiaga.

Kitų nelegalių narkotikų vartojimas tarp ESPAD respondentų sumažėjo, skirtumai tarp berniukų ir mergaičių vartojimo vis mažiau pastebimi, nors berniukų vartojimo ir suvokiamo prieinamumo rodikliai išlieka didesni. Vis daugiau mergaičių vartoja inhaliantus ir vaistus be gydytojo paskyrimo.

Keičiasi ne tik vartojamos medžiagos, bet ir rizikingi įpročiai. Didesnius skaitmeninės elgsenos pokyčius rodo tai, kad tarp ESPAD respondentų, ypač mergaičių, sparčiai populiarėja kompiuteriniai žaidimai, kurie nebėra vien berniukų mėgstamas užsiėmimas. Nors įsitraukimas į kompiuterinius žaidimus didėja, suvokimas dėl probleminio žaidimo nesikeičia. Kita vertus, susirūpinimą kelia išaugęs probleminis socialinių tinklų naudojimas, ypač tarp berniukų; tarp mergaičių šis rodiklis išlieka aukštas.

Įsitraukimas į azartinius lošimus išlieka stabilus, tačiau smarkiai išaugo dalyvavimas internetiniuose lošimuose, o žalingų azartinių lošimų įpročių mastas išaugo beveik dvigubai ir žymiai labiau tarp mergaičių.

Vidutiniškai 59 proc. moksleivių nurodė, kad psichologiškai jaučiasi gerai. Gauti rezultatai parodo reikšmingus skirtumus tarp regionų ir lyčių – mergaitės savo savijautą visuomet vertina prasčiau nei berniukai. Žemiausi savijautos vertinimo rodikliai užfiksuoti šalyse, kurioms būdingi konfliktai ir nestabili padėtis.

Preveninės priemonės taikomos plačiai – dauguma moksleivių nurodė, jog yra dalyvavę bent vienoje intervencinėje veikloje. Dažniausiai su vaikais kalbama apie alkoholį, o nelegalių medžiagų ir elgesio rizikos klausimams skiriama mažiau dėmesio. Įgūdžiams ugdyti skirtos prevencijos programos, kurias vykdant taikomi interaktyvūs metodai, labiau paplitusios Vakarų ir Pietų Europoje. Būsimose apklausose būtų galima siekti išsiaiškinti, koku mastu prevencijai taikomos intervencinės priemonės laikytinos pagrįstomis įrodymais ar atvirkščiai.

Duomenų peržiūros įrankis

ESPAD trends by country

Country

Country average (non-weighted)

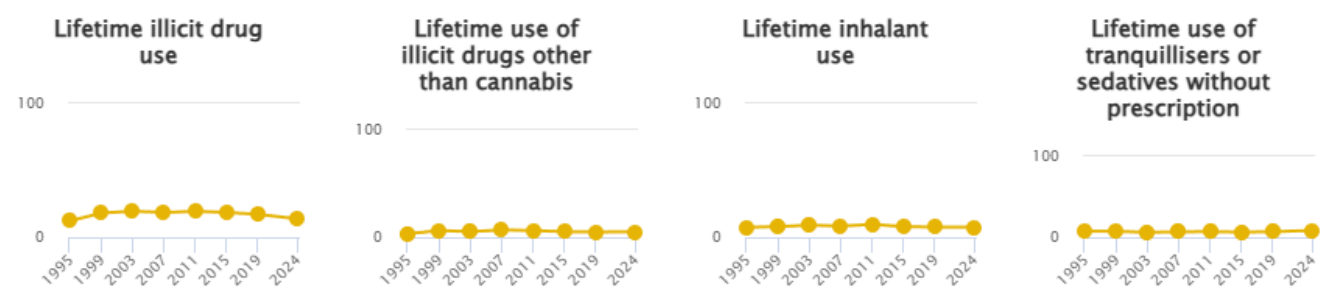
Gender

Boys

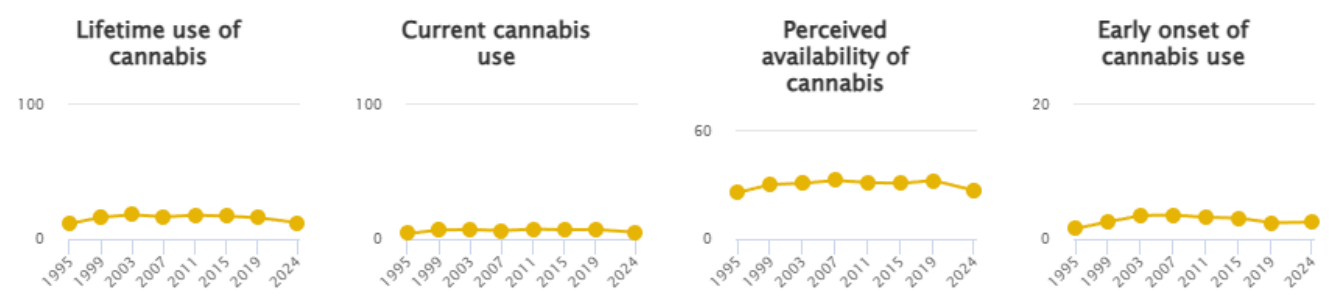
Girls

All

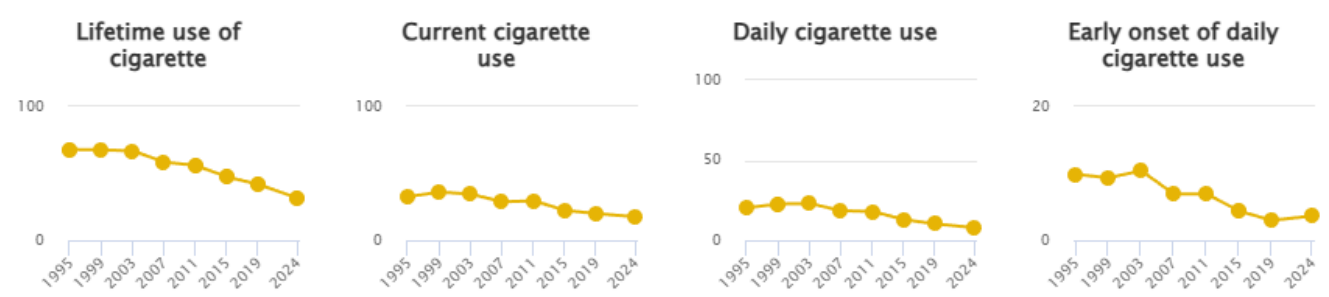
Illicit drugs, inhalants and non-prescription use of medicines

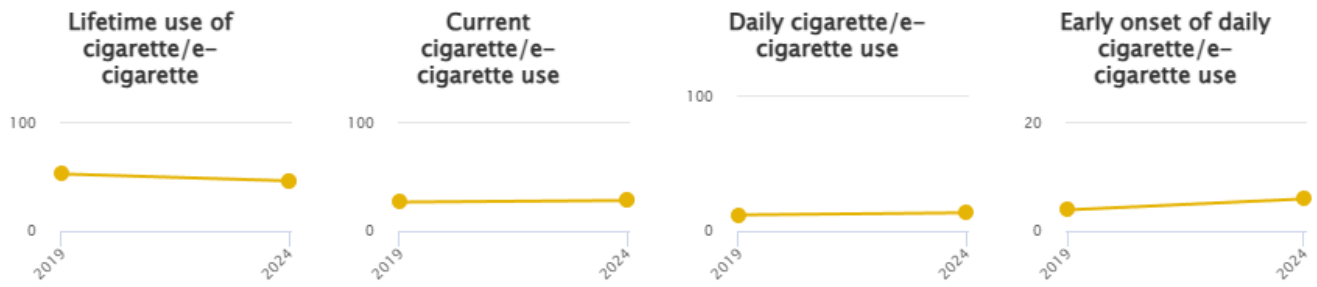

Cannabis

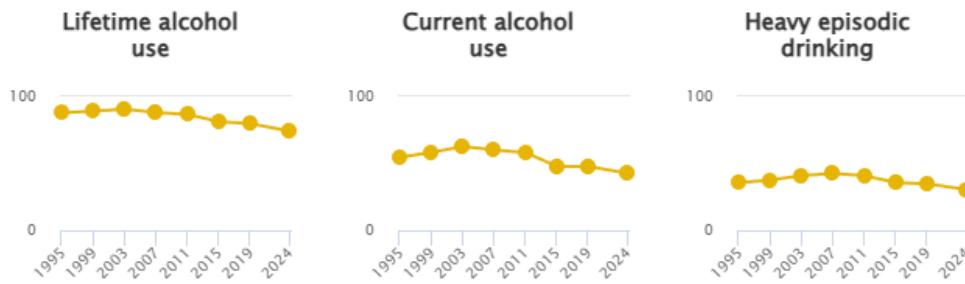

Cigarettes/e-cigarettes

Alcohol

Non-substance indicators

ESPAD trends by indicator

Indicator

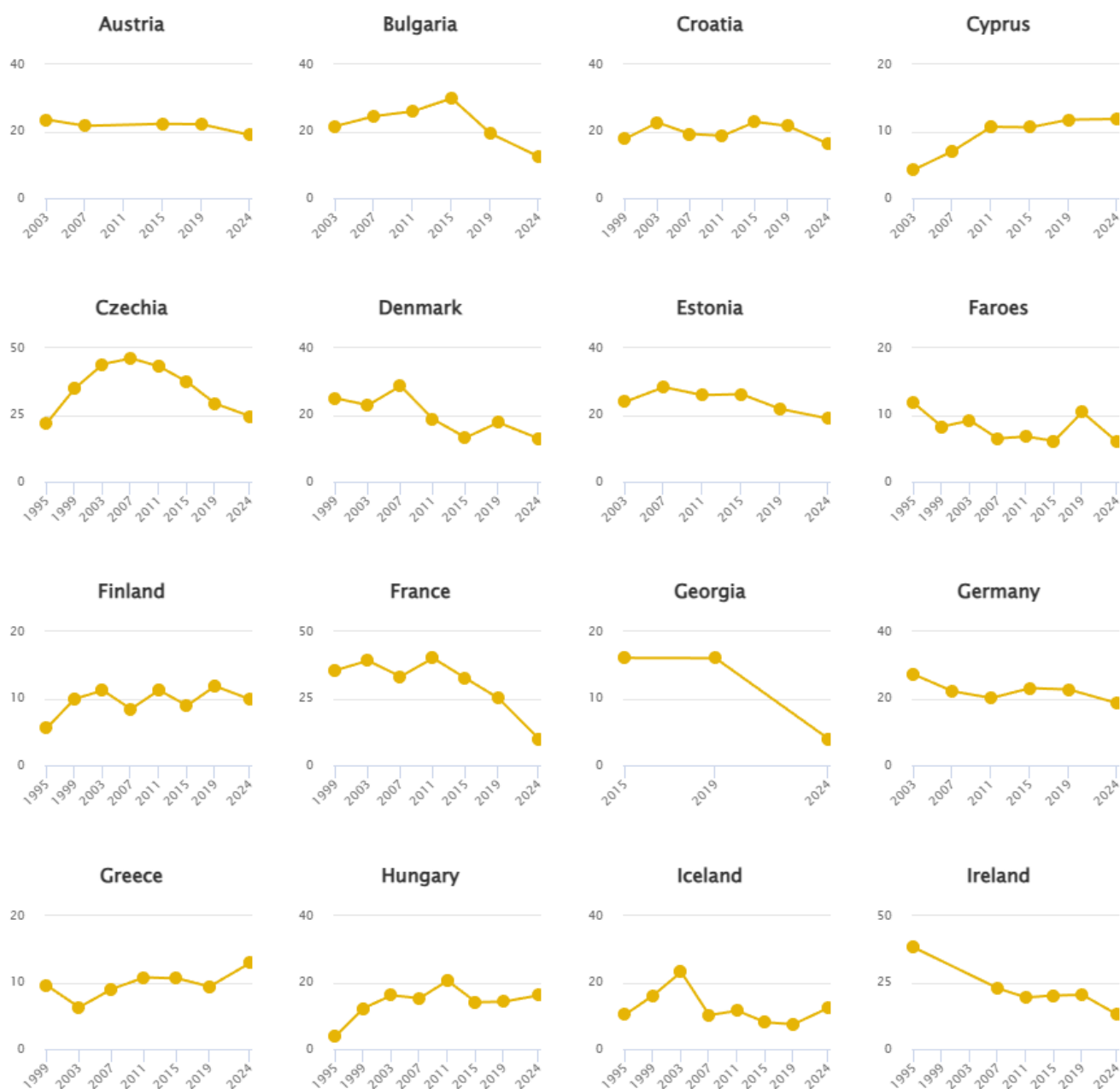
Lifetime illicit drug use

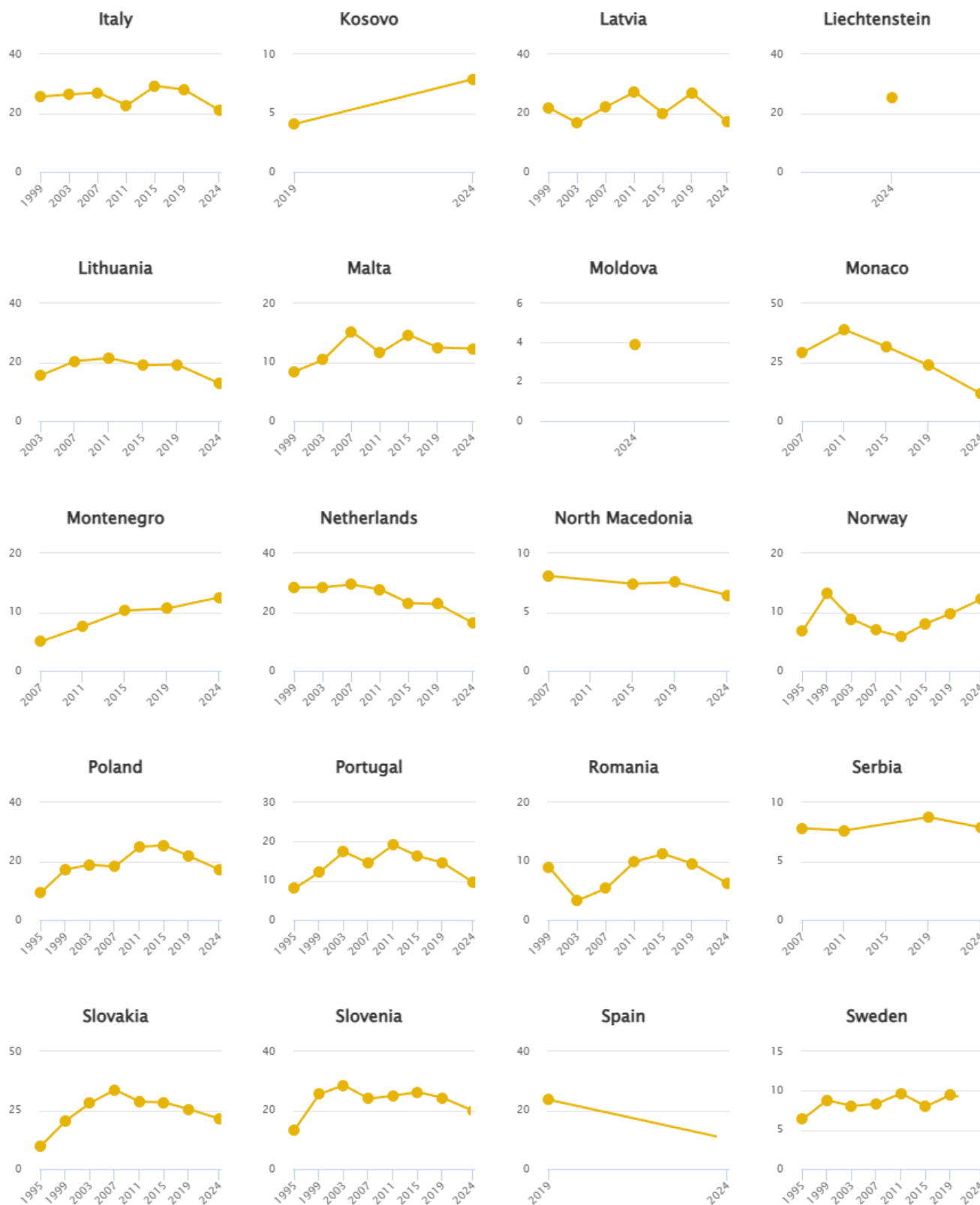
Gender

Boys

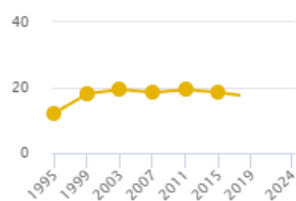
Girls

All

Country average
(non-weighted)

Indicator

Lifetime illicit drug use

Gender

Boys

Girls

All

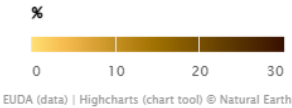
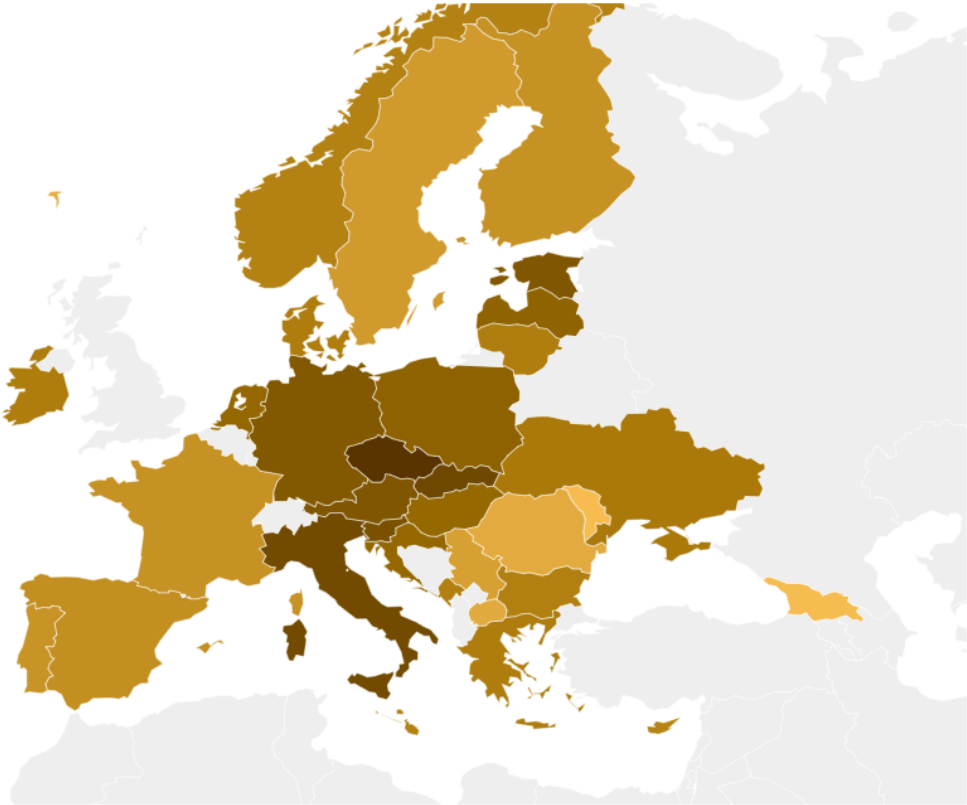
Year

2024

Country

Lifetime illicit drug use

Pagrindiniai faktai

Cigarečių vartojimas

Tarp ESPAD respondentų vis dar plačiai paplitęs cigarečių vartojimas – beveik kas trečias moksleivis bent kartą gyvenime yra jų rūkęs (vidutiniškai 32 proc.). Didžiausi paplitimo rodikliai užfiksuoti Vengrijoje (51 proc.) ir Slovakijoje (46 proc.), mažiausi – Islandijoje (13 proc.) ir Maltoje (16 proc.). Skirtumai tarp lyčių rodo šiek tiek didesnę paplitimą tarp mergaičių (32 proc., palyginti su 31 proc. berniukų). Ši tendencija pastebima daugiau nei dviejuose trečdaliuose šalių, o didžiausias skirtumas užfiksuotas Rumunijoje (47 proc., palyginti su 36 proc.) ir Bulgarijoje (46 proc., palyginti su 36 proc.). Tačiau kai kuriose šalyse nustatyta atvirkštinė tendencija, visų pirma Kosove ⁽¹⁾ (cigaretės rūko 47 proc. berniukų ir 36 proc. mergaičių) ir Sakartvele (35 proc. ir 24 proc.).

Vidutiniškai 15 proc. ESPAD respondentų teigė, kad pirmą cigaretę surūkė būdami 13 metų ar jaunesni. Didžiausia tokių moksleivių dalis užfiksuota Slovakijoje (24 proc.) ir Kosove (23 proc.), mažiausia – Islandijoje (6,4 proc.) ir Maltoje (7,1 proc.). Kiek daugiau nei pusėje šalių daugiau mergaičių nei berniukų pradėjo rūkyti anksti, ypač Bulgarijoje (23 proc., palyginti su 17 proc.). Tarp šalių, kuriose anksti pradėti rūkyti labiau būdinga berniukams, didžiausias skirtumas užfiksuotas Kosove (31 proc., palyginti su 16 proc.).

Daugiau nei pusė ESPAD respondentų (55 proc.) mano, kad gauti cigarečių yra lengva arba labai lengva. Didžiausia taip manančių vaikų dalis nustatyta Danijoje (76 proc.), po kurios seka Vokietija ir Norvegija (70 proc.), o mažiausia – Kosove (32 proc.) ir Moldovoje (23 proc.). Apskritai daugiau berniukų nei mergaičių mano, kad cigaretės yra lengvai prieinamos (61 proc., palyginti su 50 proc.).

18 proc. moksleivių nurodė, kad rūkė cigaretes per pastarąsias 30 dienų iki apklausos. Didžiausias paplitimas nustatytas Kroatijoje ir Vengrijoje (32 proc.), mažiausias – Islandijoje (4,2 proc.) ir Švedijoje (8,2 proc.). Daugiau nei pusėje ESPAD vykdytųjų šalių rūkančių mergaičių per pastarąsias 30 dienų iki apklausos buvo daugiau nei berniukų, o didžiausias skirtumas tarp jų užfiksuotas Bulgarijoje (34 proc., palyginti su 25 proc.) ir Rumunijoje (30 proc., palyginti su 22 proc.). Tačiau Kosove nustatyta atvirkštinė tendencija (33 proc., palyginti su 23 proc.) ir Sakartvele (18 proc., palyginti su 9,5 proc.), kur per pastarąsias 30 dienų iki apklausos rūkusių berniukų buvo daugiau.

7,9 proc. ESPAD respondentų nurodė cigaretes rūkantys kasdien. Kasdien rūkančių berniukų ir mergaičių procentinės dalys yra panašios. Didžiausi kasdien rūkančių vaikų rodikliai nustatyti Bulgarijoje ir Kroatijoje (20 proc.), mažiausi – Islandijoje (0,8 proc.).

Kitas svarbus rodiklis – anksti (13 metų ar anksčiau) pradėjusių rūkyti moksleivių, kurie rūko kasdien, dalis. Tokių moksleivių yra vidutiniškai 3,6 proc., o daugiausiai – Bulgarijoje (8,7 proc.).

Tendencijų kaita nuo 1995 iki 2024 metų

Nuo pirmosios iki pastarosios ESPAD apklausos cigarečių vartojimo bent kartą gyvenime paplitimas nuolat mažėjo – nuo 68 proc. iki 32 proc., o labiausiai – nuo 2019 iki 2024 metų (10 procentinių punktų). Per 30 metų laikotarpį paplitimas labiau sumažėjo tarp berniukų – nuo 70 proc. iki 30 proc. Didžiausias sumažėjimas užfiksuotas Farerų salose, Airijoje, Islandijoje ir Švedijoje.

Vartojimo per pastarąsias 30 dienų iki apklausos tendencijos taip pat rodo nuolatinį mažėjimą – rūkusiųjų sumažėjo nuo 33 proc. iki 18 proc., tendencijos tarp berniukų ir mergaičių beveik sutapo. Panaši tendencija pastebima ir vertinant kasdienį vartojimą – jis sumažėjo nuo 20 proc. iki 8 proc.

Galiausiai, nors kasdien rūkančių 13 metų ir jaunesnių asmenų dalis per tris dešimtmečius taip pat sumažėjo (nuo 10 proc. 1995 m. iki 3,6 proc. 2024 m.), palyginus 2019 ir 2024 metų duomenis matyti, kad jų dalis šiek tiek (0,6 proc.) padidėjo. Kadangi per pastarąsias dvi apklausas užfiksuotas paplitimas tarp berniukų išliko nepakitęs, šį padidėjimą nulėmė paplitimas tarp mergaičių, kuris padidėjo nuo 2,5 proc. iki 3,6 proc. – tai patvirtina, kad beveik visi jų rūkymo rodikliai auga.

Dvigubas vartojimas

Nors cigarečių rūkymas yra dažniausia tabako vartojimo forma, susitelkiant tik į šį vartojimo būdą nikotino vartojimo rodikliai būtų netikslūs, nes tarp moksleivių populiarėja alternatyvūs gaminiai. Bent kartą gyvenime cigaretės ir el. cigaretės vartojusių moksleivių dalis išaugo nuo 32 proc. iki 47 proc. (didžiausias augimas užfiksuotas Čekijoje ir Estijoje), o šiandienis vartojimas išaugo nuo 18 proc. iki 28 proc., vartojimo bent kartą gyvenime ir šiandienio vartojimo padidėjimas ypač ryškus tarp mergaičių.

Kasdienio tokio vartojimo paplitimas išaugo nuo 7,9 proc. iki 14 proc. (15 proc. tarp mergaičių ir 12 proc. tarp berniukų), o Bulgarijoje ir Vengrijoje jo pasitaiko dažniau (25 proc.).

Vertinant cigarečių ir el. cigarečių vartojimą, taip pat pastebimas ryškus ankstyvame amžiuje kasdien vartoti pradėjusiųjų skaičiaus padidėjimas – nuo 3,9 proc. iki 6 proc. Šiuo atveju, didžiausias padidėjimas nustatytas Lietuvoje ir Estijoje ir didesnis jis yra, vėlgį, tarp mergaičių.

El. cigarečių vartojimas

Vidutiniškai 44 proc. ESPAD dalyvavusių moksleivių bent kartą gyvenime rūkė el. cigarettes, šis paplitimas šalyse svyruoja nuo 22 proc. Portugalijoje iki 57 proc. Vengrijoje.

13 iš 37 ESPAD vykdžiusių šalių bent pusė moksleivių yra bandę rūkyti el. cigarettes ir tik šešiose šalyse (Portugalijoje, Maltoje, Islandijoje, Šiaurės Makedonijoje, Juodkalnijoje ir Airijoje) mažiau nei trečdalis moksleivių nurodė jas rūkė bent kartą gyvenime.

Apskritai daugiau mergaičių (46 proc.) nei berniukų (41 proc.) nurodo bent kartą gyvenime rūkę el. cigaretę, išskyrus Kosovą, Sakartvelą, Moldovą, Farerų salas, Šiaurės Makedoniją, Ukrainą ir Portugaliją. Didžiausias skirtumas tarp mergaičių ir berniukų nustatytas Lichtenšteine ir Maltoje, kur paplitimas tarp mergaičių 13 procentinių punktų viršijo paplitimą tarp berniukų, ir Kosove, kur, atvirkščiai, paplitimas tarp berniukų 12 procentinių punktų buvo didesnis nei tarp mergaičių (51 proc., palyginti su 39 proc.).

Vidutiniškai 16 proc. moksleivių išbandė el. cigaretes būdami 13 metų ar jaunesni, daugiausia Estijoje (33 proc.) ir Lietuvoje (31 proc.), mažiausiai – Portugalijoje (5,4 proc.) ir Juodkalnijoje (7,4 proc.). Daugumoje šalių ankstyvas el. cigarečių vartojimas labiau būdingas mergaitėms nei berniukams: didžiausias skirtumas nustatytas Estijoje (37 proc. mergaičių ir 29 proc. berniukų), Latvijoje (34 proc. ir 27 proc.) ir Airijoje (18 proc. ir 12 proc.). Kosove, priešingai, paplitimas tarp berniukų 12 procentinių punktų didesnis nei tarp mergaičių (25 proc. ir 13 proc.).

Didelė dalis moksleivių (60 proc.) mano, kad, panorėjus, gauti el. cigarečių būtų lengva arba labai lengva, nors skirtumai tarp šalių labai dideli – nuo 33 proc. Kosove iki 82 proc. Danijoje. 20 šalių šis suvokimas viršija vidurkį, kur bent 60 proc. moksleivių mano, kad el. cigaretės yra lengvai prieinamos. Vidutinis taip manančių berniukų ir mergaičių skaičius yra panašus.

El. cigaretes per pastarąsias 30 dienų iki apklausos vartojo 22 proc. moksleivių (19 proc. berniukų ir 25 proc. mergaičių). Mažiausi rodikliai nustatyti Portugalijoje ir Farerų salose (po 6,4 proc.) ir Maltoje (10 proc.), o didžiausias pastarųjų 30 dienų iki apklausos el. cigarečių vartojimo rodiklis nustatytas Lenkijoje (36 proc.) ir Serbijoje (34 proc.).

Kasdienis el. cigarečių vartojimas įvairiose šalyse skiriasi – nuo 1,5 proc. Farerų salose iki 20 proc. Lenkijoje. 22 šalyse kasdien el. cigaretes rūkančių mergaičių yra daugiau nei berniukų, o daugiau rūkančių berniukų nei mergaičių yra tik dviejose šalyse – Kosove (7,7 proc., palyginti su 5,8 proc.) ir Sakartvele (4,2 proc., palyginti su 1,2 proc.).

Tendencijų kaita nuo 2019 iki 2024 metų

Per pastarąjį dešimtmetį el. cigarečių populiarumas ir vartojimo paplitimas smarkiai išaugo – dauguma ESPAD vykdžiusių šalių nurodo, kad jis didėja nuo 2019 m.

32 šalių, surinkusių informaciją apie el. cigarečių vartojimą 2019 m. ir 2024 m., duomenys rodo, kad bent kartą gyvenime jas rūkusių moksleivių dalis padidėjo nuo 41 proc. iki 43 proc., o dabar jas vartojančių – nuo 14 proc. iki 22 proc. Iš šių 32 šalių 11 šalių nurodė mažesnę vartojusių bent kartą gyvenime procentinę dalį, o didžiausias sumažėjimas užfiksuotas Monake (nuo 63 proc. iki 44 proc.), Ukrainoje (nuo 51 proc. iki 37 proc.) ir Lietuvoje (nuo 65 proc. iki 51 proc.). Labiausiai el. cigarečių vartojimas išaugo Serbijoje (nuo 18 proc. iki 51 proc.) ir Graikijoje (nuo 35 proc. iki 52 proc.).

Panašios tendencijos pastebėtos ir vertinant šiandienį el. cigarečių vartojimą, kuris ypač sumažėjo Monake ir Lietuvoje, o labiausiai išaugo Serbijoje (29 procentiniais punktais) ir Kroatijoje (20 procentinių punktų).

Alkoholio vartojimas

ESPAD vykdžiusiose šalyse bent kartą gyvenime vartoję alkoholio nurodė 73 proc. paauglių. Didžiausi paplitimo rodikliai užfiksuoti Vengrijoje (91 proc.) ir Danijoje (90 proc.), o mažiausi – Kosove (29 proc.) ir Islandijoje (41 proc.). Paplitimas tarp mergaičių (74 proc.) šiek tiek didesnis nei tarp berniukų (72 proc.) – ši tendencija pastebėta daugiau nei pusėje šalių. Didžiausi skirtumai tarp lyčių užfiksuoti Islandijoje (48 proc. ir 34 proc.), Latvijoje (84 proc. ir 73 proc.), Lietuvoje, Maltoje ir Monake – kiekvienoje iš jų skirtumas siekia 10 procentinių punktų. Tačiau kai kuriose šalyse ši tendencija yra priešinga, ypač Kosove (37 proc. berniukų ir 23 proc. mergaičių).

Vidutiniškai 33 proc. ESPAD respondentų teigia pirmą kartą gėrę alkoholinio gėrimo būdami 13 metų ar jaunesni, o 8 proc. teigia, kad tokio amžiaus yra buvę stipriai apsvaigę nuo alkoholio. Didžiausi ankstyvo alkoholio vartojimo rodikliai užfiksuoti Sakartvele (64 proc.) ir Moldovoje (49 proc.), mažiausi – Islandijoje (12 proc.), Kosove ir Norvegijoje (14 proc.). Be to, didžiausia stipriai apsvaigusį ankstyvame amžiuje dalis nustatyta Sakartvele (25 proc.) ir Bulgarijoje (14 proc.), o mažiausia – Kosove (3 proc.), Prancūzijoje ir Portugalijoje (3,6 proc.) ir Farerų salose (3,9 proc.).

Berniukų alkoholio vartojimo (34 proc. ir 33 proc.) ir stipraus apsvaigimo nuo jo (8,2 proc. ir 7,8 proc.) rodikliai didesni nei mergaičių. Tačiau, kalbant apie alkoholio vartojimą būnant 13 metų ar jaunesniems, kai kurioms šalims būdingas didesnis atotrūkis – berniukų rodikliai yra didesni, pavyzdžiui, Šiaurės Makedonijoje (35 proc., palyginti su 22 proc.), Juodkalnijoje (47 proc., palyginti su 36 proc.) ir Serbijoje (49 proc., palyginti su 37 proc.). O Latvijoje ir Lietuvoje, atvirkščiai, mergaičių dalis didesnė (atitinkamai 46 proc., palyginti su 35 proc. ir 35 proc., palyginti su 26 proc.). Kalbant apie stiprų apsvaigimą nuo alkoholio ankstyvame amžiuje, nacionaliniu lygmeniu taip pat pastebimi skirtumai tarp lyčių. Pavyzdžiui, Sakartvele paplitimas tarp berniukų didesnis nei tarp mergaičių (30 proc., palyginti su 20 proc.). Atvirkštinė tendencija nustatyta Čekijoje (14 proc. mergaičių, palyginti su 7,6 proc. tarp berniukų) ir Estijoje (14 proc., palyginti su 9,3 proc.).

Trys iš keturių ESPAD respondentų (75 proc.) mano, kad alkoholinių gėrimų lengva arba labai lengva gauti. Daugiausiai taip manančių yra Danijoje ir Vokietijoje (94 proc.), po to Graikijoje (92 proc.), mažiausiai – Kosove (42 proc.) ir Islandijoje (54 proc.). Paprastai mergaitės labiau linkusios manyti, kad alkoholio lengva gauti, nei berniukai (77 proc., palyginti su 73 proc.), ypač Lietuvoje (64 proc., palyginti su 51 proc.), Kipre (78 proc., palyginti su 66 proc.) ir Latvijoje (74 proc., palyginti su 62 proc.).

Alkoholio vartojimą per pastarąsias 30 dienų iki apklausos nurodė 42 proc. moksleivių. Didžiausias paplitimas nustatytas Danijoje (68 proc.) ir Vokietijoje (62 proc.), mažiausias – Islandijoje (12 proc.) ir Kosove (14 proc.). Šiandienis alkoholio vartojimo paplitimas didesnis tarp mergaičių (43 proc.,

palyginti su 41 proc.), o didžiausias skirtumas nustatytas Latvijoje (35 proc., palyginti su 25 proc.), Maltoje (42 proc., palyginti su 33 proc.) ir Ukrainoje (45 proc., palyginti su 36 proc.). Tačiau ši tendencija skiriasi Kipre, kur berniukų rodiklis yra didesnis nei mergaičių (49 proc., palyginti su 35 proc.).

Bent kartą nuo alkoholio apsinuodiję per pastarąsias 30 dienų iki apklausos nurodė 13 proc. visų ESPAD respondentų. Didžiausi rodikliai nustatyti Danijoje (36 proc.), Austrijoje (24 proc.) ir Vengrijoje (22 proc.), o mažiausias – Kosove (4,9 proc.). Apskritai mergaičių ir berniukų procentinės dalys yra vienodos. Vis dėlto vertinant duomenis nacionaliniu lygmeniu mergaitės dažniau nei berniukai nurodo, kad buvo stipriai apsvaigusios nuo alkoholio; didžiausias skirtumas nustatytas Kipre (12 proc. mergaičių ir 4,4 proc. berniukų).

Pagrindinis nesaikingo alkoholio vartojimo rodiklis yra gausus epizodinis alkoholio vartojimas, apibrėžiamas kaip penkių ar daugiau gėrimų vartojimas per vieną kartą per pastarąsias 30 dienų iki apklausos. ESPAD vykdžiusiose šalyse vidutinė taip alkoholį vartojusiųjų dalis yra 31 proc., didesnė – Danijoje (55 proc.), Vokietijoje (49 proc.) ir Austrijoje (48 proc.), o mažiausia – Islandijoje (8,9 proc.). Berniukų ir mergaičių vidutiniai tokio vartojimo rodikliai panašūs. Tačiau nacionaliniu lygmeniu lyties požūriu pastebimi ryškūs skirtumai: berniukų rodiklis didesnis Juodkalnijoje (27 proc., palyginti su 18 proc.) ir Lichtenšteine (41 proc., palyginti su 35 proc.), o mergaičių – Maltoje (34 proc., palyginti su 25 proc.).

Tendencijų kaita nuo 1995 iki 2024 metų

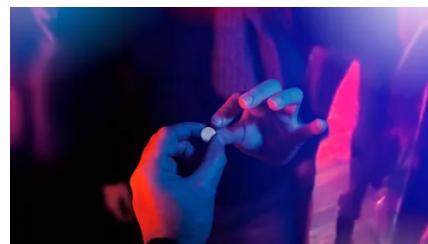
1995–2024 m. ESPAD vykdžiusiose šalyse alkoholio vartojimas bent kartą gyvenime sumažėjo – nuo 88 proc. iki 74 proc., nors svyravimų esama. Didžiausia vartojusiųjų dalis užfiksuota 2003 m. tyrime (91 proc.), o vėlesniais metais šis rodiklis mažėjo. Nors nuo 1995 m. šie duomenys apie visas šalis nėra nuosekliai prieinami, didžiausias sumažėjimas užfiksuotas Islandijoje (nuo 79 proc. iki 41 proc.) ir Švedijoje (nuo 89 proc. iki 56 proc.). Tendencijos tarp berniukų ir mergaičių panašios.

Alkoholį vartojusiųjų per pastarąsias 30 dienų iki apklausos dalis nuo pirmosios iki paskutinės ESPAD apklausos taip pat sumažėjo – nuo 55 proc. iki 43 proc. Ši tendencija panaši į vartojimo bent kartą gyvenime mažėjimo tendenciją – didžiausia tokį vartojimą nurodžiusiųjų dalis užfiksuota 2003 m. – 63 proc. Didžiausias sumažėjimas nustatytas Islandijoje (nuo 56 proc. iki 12 proc.), Airijoje (nuo 66 proc. iki 35 proc.) ir Suomijoje (nuo 57 proc. iki 27 proc.).

Per 30 stebėjimo metų gausaus epizodinio alkoholio vartojimo paplitimas sumažėjo nuo 36 proc. iki 30 proc. – nuo 1995 m. vis didėjęs aukščiausių lygį (42 proc.) jis buvo pasiekęs 2007 m. Ši tendencija būdinga ir berniukams, ir mergaitėms. Didžiausias berniukų rodiklis (47 proc.) užfiksuotas anksčiau – 2003 m., ir išsilaikė iki 2007 m., o mergaičių – (38 proc.) 2007 m. Tačiau 1995–2024 m. bendras mergaičių rodiklis sumažėjo tik vienu procentiniu punktu.

Nelegalių narkotikų vartojimas

Vidutiniškai 13 proc. ESPAD respondentų nurodė bent kartą gyvenime vartoję kokių nors nelegalių narkotikų. Nelegalių narkotikų vartojimo bent kartą gyvenime paplitimas ESPAD vykdžiusiose šalyse labai skiriasi: didžiausi rodikliai užfiksuoti Lichtenšteine (25 proc.) ir Čekijoje (24 proc.), mažiausi – Sakartvele ir Moldovoje (abiejose šalyse 3,9 proc.).

Lyties požiūriu skirtumas nedidelis – 14 proc. berniukų ir 12 proc. mergaičių nurodė bent kartą gyvenime vartoję nelegalių narkotikų. Ukrainoje užfiksuotas santykinai didelis 8 procentinių punktų skirtumas tarp berniukų ir mergaičių. Išsiskiria Malta, kurioje tarp mergaičių vartojimo bent kartą gyvenime paplitimas 6 procentiniais punktais viršija berniukų (15 proc., palyginti su 9,3 proc.).

Vertinant pasiskirstymą pagal atskirų medžiagų vartojimą, dažniausiai vartojamas narkotikas yra kanapės (12 proc. vartojusių bent kartą gyvenime), toliau seka kokainas (2,3 proc.), ekstazis / MDMA (2,1 proc.), LSD ar kiti haliucinogenai (1,8 proc.) ir amfetaminas (1,8 proc.). Vidutinis metamfetamino, kreko, heroino ir GHB vartojimo nors kartą gyvenime paplitimas išlieka mažesnis – kiekvieno iš šių narkotikų apie 1 proc. Vidutiniškai daugiau berniukų nei mergaičių bent kartą gyvenime yra vartoję minėtų medžiagų.

Šalies lygmeniu amfetamino vartojimas svyruoja nuo 0,7 proc. Sakartvele ir Monake iki 4,3 proc. Vengrijoje, o metamfetamino – nuo 0,5 proc. Monake ir Šiaurės Makedonijoje iki 3,1 proc. Lenkijoje. Kipre užfiksuotas didžiausias LSD ir kitų haliucinogenų (6,8 proc.) ir kokaino (6,2 proc.) vartojimo bent kartą gyvenime paplitimas iš visų ESPAD vykdžiusių šalių. Šioje šalyje taip pat užfiksuotas didžiausias ekstazio / MDMA (4,7 proc.), kreko ir heroino (atitinkamai 4,1 proc.) ir GHB (3,4 proc.) vartojimo paplitimas.

Kitų nei kanapės nelegalių narkotikų vartojimas

Nors didesnę nurodytų nelegalių vartojamų narkotikų dalį sudaro kanapės, vidutinis visų kitų nelegalių narkotikų vartojimo bent kartą gyvenime paplitimas yra gerokai mažesnis – 5 proc. Šalių rodikliai svyruoja nuo 1,7 proc. Sakartvele iki 9,9 proc. Kipre, palyginti didelis paplitimas nustatytas Islandijoje (7,9 proc.) ir Juodkalnijoje (7,6 proc.). Vidutinis paplitimas tarp berniukų yra didesnis nei tarp mergaičių (5,4 proc., palyginti su 4,5 proc.).

2024 m. 17 informaciją surinkusių šalių vidutiniškai 0,9 proc. trylikamečių ar jaunesnių vaikų nurodė vartoję kokaino / kreko, o didžiausia juos vartojusių moksleivių dalis užfiksuota Ukrainoje (4 proc.). Paprastai daugiau berniukų (1,2 proc.) nei mergaičių (0,5 proc.) šiuos narkotikus išbando ankstyvame amžiuje, nors vidutinis skirtumas yra mažesnis nei vienas procentinis punktas. Panašios tendencijos būdingos ir dėl amfetamino / metamfetamino bei ekstazio / MDMA vartojimo: Ukrainoje užfiksuoti didžiausi rodikliai (atitinkamai 3,3 proc. ir 3,7 proc.), po kurios seka Kosovas (1,4 proc. abiejų).

Suvokiamas kitų nei kanapės nelegalių narkotikų prieinamumas yra palyginti mažas. Respondentų, nurodžiusių, kad jiems lengvai prieinamas kokainas, buvo vidutiniškai 13 proc., ekstazis ir MDMA, – 11 proc., amfetaminas, – 9 proc., krekas ir metamfetaminas – beveik 8 proc.

Medžiagų prieinamumo vertinimas šalyse labai skiriasi. Norvegijoje daugiau moksleivių mano, kad narkotinės medžiagos yra lengvai prieinamos, ir moksleiviai daugiausia vartoja kokainą (28 proc.), ekstazį / MDMA (25 proc.) ir amfetaminą (19 proc.). Iš 16 šių informaciją surinkusių šalių didžiausias suvokiamas krekų prieinamumas nustatytas Slovėnijoje (13 proc.). Juodkalnijoje taip pat nustatytas aukštas amfetamino (18 proc.) ir metamfetamino (15 proc.) suvokiamas prieinamumo lygis. Sakartvele, Moldovoje ir Farerų salose, priešingai, suvokiamas kitų nelegalių narkotikų prieinamumas tebėra nedidelis ir svyruoja nuo 1,8 proc. iki 3,6 proc.

Berniukų suvokiamas narkotikų prieinamumas paprastai yra didesnis nei mergaičių, išskyrus kokaino, kurį daugiau mergaičių (13 proc.) nei berniukų (12 proc.) laiko prieinamu. Vidutinis visų minėtų medžiagų suvokiamo prieinamumo skirtumas tarp berniukų ir mergaičių išlieka mažesnis nei 1,5 procentinio punkto. Tačiau šalies ir vartojamos medžiagos požiūriu skirtumai tarp berniukų ir mergaičių nevienodi. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Lichtenšteine ir Monake, daugiau berniukų nelegalias medžiagas laiko prieinamomis, o kitose, įskaitant Kiprą, Slovakiją, Bulgariją ir Malta, – daugiau mergaičių.

Tendencijų kaita nuo 1995 iki 2024 metų

Apskritai nuo 1995 iki 2003 metų nelegalių narkotikų vartojimo bent kartą gyvenime paplitimas padidėjo. Nuo 2003 iki 2015 metų vidutinis paplitimas išliko stabilus – 19 proc. ir vėliau sumažėjo iki 17 proc. 2019 m. ir dar labiau – iki 14 proc. 2024 m.

Šalys, kuriose per ESPAD apklausas nustatomas vis didesnis rodiklis, yra Norvegija, kur jis didėjo nuo 2011 m., ir Juodkalnija – nuo 2007 m., kai buvo pradėti rinkti ESPAD duomenys.

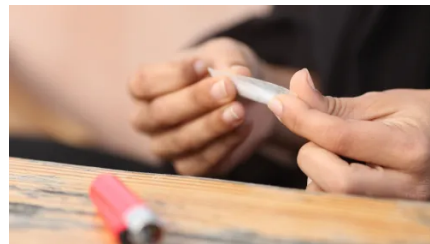
1995–2019 m. mergaičių ir berniukų tendencijos buvo panašios, o mergaičių vidutinis rodiklis buvo nuolat 5–6 procentiniais punktais mažesnis už berniukų. Tačiau 2019–2024 m. šis skirtumas sumažėjo iki rekordiškai mažo – 2 procentinių punktų. Vertinant atskiras šalis, daugumoje ESPAD vykdžiusių šalių berniukų ir mergaičių tendencijos kinta lygiagrečiai arba sutampa.

Kitų nei kanapės nelegalių narkotikų vartojimo bent kartą gyvenime paplitimas buvo didžiausias 2007 m., po to iki 2019 m. jis šiek tiek sumažėjo ir vėliau išliko stabilus. Tačiau po šia bendra tendencija slypi konkrečioms šalims būdingi skirtumai. Ypač išsiskiria Kipras, kur nuo 2003 m., kai buvo pradėti rinkti ESPAD duomenys, stebimas ryškus didėjimas.

Kitus nei kanapės nelegalius narkotikus vartojančių berniukų ir mergaičių procentinė dalis yra panaši, nors mergaičių visais apklausų metais 1–2 procentiniais punktais mažesnė.

Kanapių vartojimas

Visose ESPAD vykdytose šalyse labiausiai paplitęs nelegalus narkotikas vis dar yra kanapės. Vidutiniškai 12 proc. moksleivių teigė bent kartą gyvenime vartoję kanapių. Didžiausias paplitimas nustatytas Čekijoje (24 proc.) ir Lichtenšteine (23 proc.), mažiausias – Sakartvele (3,3 proc.) ir Moldovoje (2,5 proc.). Nors ilgainiui bendras skirtumas tarp lyčių sumažėjo, vis dar vidutiniškai daugiau berniukų nurodo vartoję kanapių (13 proc., palyginti su 11 proc.). Ši tendencija akivaizdi daugelyje šalių, ypač Ukrainoje (15 proc., palyginti su 6,7 proc.) ir Juodkalnijoje (13 proc., palyginti su 6,8 proc.). Tačiau Malta yra išimtis, nes joje kanapes dažniau vartoja mergaitės (14 proc.) nei berniukai (8,6 proc.).

Vidutiniškai 2,4 proc. ESPAD respondentų nurodė, kad kanapes pirmą kartą išbandė 13 metų arba jaunesni. Daugiausiai tai teigusią moksleivių yra Ukrainoje (4,9 proc.) ir Čekijoje (4,1 proc.), o mažiausiai – Moldovoje (0,7 proc.). Anksti pradėti vartoti kanapes apskritai labiau būdinga berniukams nei mergaitėms, išskyrus Kipre, Čekijoje, Maltoje, Slovėnijoje, Austrijoje, Slovakijoje, Latvijoje, Vokietijoje ir Lichtenšteine.

Kanapės laikomos lengviausiai prieinama nelegalia medžiaga – maždaug kas ketvirtas ESPAD respondentas (26 proc.) mano, kad kanapių lengva arba labai lengva įsigyti. Suvokiamas prieinamumas didžiausias Danijoje, Vokietijoje ir Slovėnijoje (41 proc.) ir Norvegijoje (40 proc.). Kita vertus, mažiausias suvokiamas prieinamumas nustatytas Moldovoje (5,3 proc.), Ukrainoje (7,1 proc.), Farerų salose (11 proc.), Kosove ir Sakartvele (12 proc.). Kaip ir vartojimo ypatumų atveju, daugiau berniukų nei mergaičių mano, kad kanapės yra lengvai prieinamos (28 proc., palyginti su 24 proc.).

Kalbant apie šiandienį vartojimą, pažymėtina, kad visose ESPAD vykdytose šalyse šio narkotiko vartojimo paplitimo lygis yra mažesnis nei 10 proc., o mažiausias (mažesnis nei 2 proc.) – Moldovoje, Sakartvele, Rumunijoje ir Farerų salose. Jis yra didesnis Italijoje ir Slovėnijoje (8,6 proc.) ir Lichtenšteine (9,6 proc.). Vėlgi, tose šalyse, kuriose yra skirtumų tarp lyčių, daugiau berniukų nei mergaičių nurodo pastaruoju metu vartojantys kanapes.

ESPAD tyrime taip pat vertinamas labai rizikingas kanapių vartojimas – praėjusiais metais kanapių vartojusių moksleivių prašoma atsakyti į Piktnaudžiavimo kanapėmis patikros testo (angl. *Cannabis Abuse Screening Test*, CAST) klausimus. Labai rizikingo vartojimo paplitimas svyruoja nuo mažesnio nei 1 proc. Moldovoje ir Sakartvele iki 5,9 proc. Čekijoje ir Slovėnijoje. Tik keliose ESPAD vykdytose šalyse užfiksuotas didelis labai rizikingo vartojimo paplitimo skirtumas tarp berniukų ir mergaičių ir visais atvejais berniukų rodikliai yra didesni, išskyrus Maltą, kur paplitimas šiek tiek didesnis tarp mergaičių (4,4 proc., palyginti su 2,6 proc.).

Tendencijų kaita nuo 1995 iki 2024 metų

Per pastaruosius tris dešimtmečius Europos paauglių kanapių vartojimo rodikliai pastebimai svyravo. 2003–2011 m. kanapių vartojimo bent kartą gyvenime paplitimas buvo didžiausias –

18 proc., tačiau nuo to laiko jis mažėjo ir 2024 m. pasiekė 12 proc. – žemiausią lygį nuo 1995 m., kai buvo pradėtos vykdyti ESPAD apklausos.

Šiandienis kanapių vartojimas, 1999–2019 m. svyravęs nuo 6,7 proc. iki 7,4 proc., ilgainiui nusistovėjo. Tačiau 2024 m. duomenys rodo, kad šis rodiklis sumažėjo iki 5 proc. ir grįžo į 1995 m. lygį (4,1 proc.).

Iki 2019 m., kai 33 proc. moksleivių nurodė, kad kanapių lengva arba labai lengva įsigyti, nuolat didėjęs suvokiamas kanapių prieinamumas 2024 m. staiga nukrito iki 27 proc. priartėdamas prie 1995 m. užfiksuoto lygio (26 proc.).

Kitų medžiagų vartojimas

Atliekant tyrimą taip pat surinkti duomenys apie kitas medžiagas, įskaitant naujas psichoaktyvias medžiagas, sintetinius narkotikus, skirtus tradicinių kontroliuojamų medžiagų poveikiui imituoti, apeinant teisinius apribojimus; be gydytojo paskyrimo vartojamus vaistus, įskaitant raminamuosius ar migdomuosius, skausmą malšinančius vaistus, vartojamus norint apsvaigti, be gydytojo paskyrimo vartojamus vaistus, skirtus dėmesio stokai ar hiperaktyvumui slopinti, taip pat anabolinius steroidus, inhaliantus ir, pirmą kartą, diazoto oksidą.

Tarp ESPAD respondentų bent kartą gyvenime naujų psichoaktyviųjų medžiagų vartojusių moksleivių buvo vidutiniškai apie 3 proc. Didžiausi rodikliai užfiksuoti Lenkijoje (6,4 proc.) ir Slovėnijoje (6 proc.), mažiausi – Nyderlanduose, Lichtenšteine, Farerų salose ir Moldovoje (mažiau nei 1 proc.).

Vidutinis naujų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo bent kartą gyvenime paplitimas tarp berniukų yra šiek tiek didesnis nei tarp mergaičių (2,8 proc., palyginti su 2,6 proc.), nors skirtumas tarp lyčių šalyse nevienodas. 2024 m. trylikoje šalių daugiau mergaičių nei berniukų nurodė bent kartą gyvenime vartojusios naujų psichoaktyviųjų medžiagų. Labiausiai mergaitės lenkia berniukus Kipre (6,6 proc. mergaičių ir 2,9 proc. berniukų) ir Slovakijoje (6,4 proc. ir 4,3 proc.), o Ukrainoje daugiau berniukų nurodė bent kartą gyvenime vartoję naujų psichoaktyviųjų medžiagų (3,6 proc. ir 2 proc.).

Kalbant apie konkrečias medžiagas, 3,5 proc. ESPAD respondentų (vidurkis pagal 23 iš 37 šalių duomenis) nurodė bent kartą gyvenime vartoję sintetinių kanabinoidų – nuo 0,7 proc. Sakartvele iki 16 proc. Slovakijoje. Panašiai 1,1 proc. moksleivių nurodė bent kartą gyvenime bandę sintetinių katinonų (vidurkis apskaičiuotas pagal 14 iš 37 šalių duomenis), o didžiausia dalis nustatyta Vengrijoje (3,7 proc.). Sintetinių opioidų vartojimas bent kartą gyvenime svyruoja nuo 0,6 proc. Sakartvele, Airijoje ir Portugalijoje iki 2,2 proc. Estijoje, o vidutinis paplitimas buvo 1,1 proc. (pagal 15 iš 37 šalių duomenis).

Berniukams būdingas šiek tiek didesnis visų trijų į tyrimą įtrauktų naujų sintetinių medžiagų vidutinis vartojimo paplitimas nei mergaitėms. Vienintelės išimtys yra Kipras, kur daugiau mergaičių (9,1 proc.) nurodė vartojančios sintetinius kanabinoidus nei berniukų (4,3 proc.), Malta (4,7 proc. mergaičių ir 2,4 proc. berniukų), Latvija (2,9 proc. ir 2,6 proc.) ir Portugalija (2,1 proc. ir 1,7 proc.). Be to, Vengrijoje daugiau mergaičių nurodė bent kartą gyvenime vartojusios sintetinių kanabinoidų (7,9 proc., palyginti su 5,6 proc. berniukų) ir sintetinių katinonų (4,3 proc., palyginti su

2,9 proc. berniukų).

Vidutinis inhaliantų vartojimo bent kartą gyvenime paplitimas yra 6,4 proc., tačiau tarp šalių yra didelių skirtumų. Didžiausi rodikliai nustatyti Švedijoje (17 proc.) ir Lichtenšteine (16 proc.), mažiausi – Kosove (1,3 proc.) ir Šiaurės Makedonijoje (2,1 proc.). 2024 m. vidutinis inhaliantų vartojimo paplitimas buvo didesnis tarp mergaičių (6,7 proc. tarp berniukų ir 7,9 proc. tarp mergaičių) ir viršijo paplitimą tarp berniukų 25 iš 37 ESPAD vykdančių šalių.

Pirmą kartą ESPAD respondentai iš 18 šalių buvo apklausti dėl diazoto oksido vartojimo – vidutiniškai 3,1 proc. moksleivių nurodė bent kartą gyvenime vartoję diazoto oksido. Didžiausias paplitimas užfiksuotas Bulgarijoje (9,4 proc.) ir Lichtenšteine (7,2 proc.) – abiejose šalyse mergaičių rodikliai didesni nei berniukų.

Maždaug 2,2 proc. ESPAD respondentų nurodė, kad pirmą kartą inhaliantų vartojo būdami 13 metų ar jaunesni, tačiau tarp šalių pastebimi dideli skirtumai. Ankstyvos inhaliantų vartojimo pradžios rodikliai svyruoja nuo mažiau nei 1 proc. moksleivių Portugalijoje (0,3 proc.) ir Italijoje (0,4 proc.) iki 5 proc. ar daugiau Vokietijoje (5,9 proc.) ir Slovėnijoje (5 proc.).

ESPAD vykdančiose šalyse vidutiniškai 14 proc. moksleivių bent kartą gyvenime buvo vartoję vaistų be gydytojo paskyrimo ir daugiau mergaičių (16 proc.) nei berniukų (11 proc.). Didžiausias paplitimas nustatytas Lietuvoje (iš viso 29 proc., o tarp mergaičių – 36 proc.).

Iš skirtingų vaistų kategorijų dažniausiai vartojami gydytojo nepaskirti raminamieji ir migdomieji vaistai (8,5 proc.), po jų seka vaistai nuo skausmo, vartojami norint apsvaigti, – tokių vaistų vartoję nurodė vidutiniškai 6,9 proc. moksleivių. 3,4 proc. moksleivių nurodė vartojantys vaistus nuo dėmesio stokos ir (arba) hiperaktyvumo sutrikimų, jų vartojimo vertinimas 2024 m. pirmą kartą įtrauktas į ESPAD tyrimą 18 šalių pogrupyje. Bendras visų kategorijų vaistų vartojimo paplitimas didesnis tarp mergaičių, išskyrus Bulgariją, kur daugiau berniukų nurodė vartoję visų minėtų vaistų; Farerų salose ir Airijoje daugiau vartojami raminamieji ir migdomieji vaistai, Kipre, Bulgarijoje, Graikijoje, Italijoje, Ukrainoje, Sakartvele, Norvegijoje ir Ispanijoje – skausmą malšinantys vaistai, Danijoje ir Kosove – dėmesio stokos ir (arba) hiperaktyvumo sutrikimų gydymui skirti vaistai.

Vidutiniškai 19 proc. moksleivių mano, kad be gydytojo paskyrimo raminamųjų ir migdomųjų vaistų lengva arba labai lengva gauti, o didžiausias jų suvokiamas prieinamumas užfiksuotas Lenkijoje (49 proc.), Danijoje (39 proc.) ir Čekijoje (38 proc.). Mažiausias suvokiamas vaistų prieinamumas nustatytas Moldovoje (3,4 proc.) ir Ukrainoje (5,9 proc.). Visose šalyse daugiau mergaičių mano, kad raminamieji ir migdomieji vaistai yra lengvai prieinami, išskyrus Monaką, Šiaurės Makedoniją, Moldovą ir Latviją, kur berniukai teigia, kad jie yra lengviau prieinami.

Palyginti nedaug moksleivių (vidutiniškai 1,5 proc.) iš visų ESPAD vykdančių šalių nurodė vartoję anabolinių steroidų. Didžiausia tokių moksleivių dalis užfiksuota Kipre (4,2 proc.), Lenkijoje (3,3 proc.) ir Ukrainoje (2,8 proc.). Apskritai daugiau berniukų nei mergaičių yra bandę anabolinių steroidų.

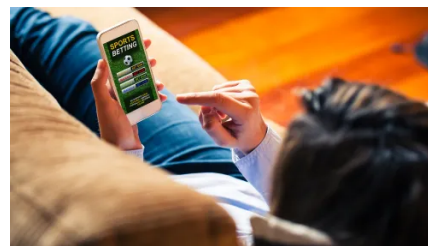
Tendencijų kaita nuo 1995 iki 2024 metų

Bent kartą gyvenime inhaliantų vartojusių Europos paauglių skaičius nuolat didėjo iki 2011 m., o po to mažėjo. Šiuo metu paplitimo rodikliai yra panašūs į stebėtus praėjusio amžiaus dešimtojo dešimtmečio viduryje. Nuo 2011 iki 2019 metų stebėtas mažėjantis skirtumas tarp berniukų ir mergaičių 2024 m. padidėjo – daugumoje šalių dabar inhaliantų vartojimas labiau paplitęs tarp mergaičių. Tačiau tendencijos įvairiose ESPAD vykdytose šalyse skiriasi. Kai kurios šalys, pavyzdžiui, Bulgarija, Suomija, Islandija, Italija ir Švedija, praneša, kad nuo 2011 m. inhaliantų vartojimas gerokai išaugo, ypač 2019–2024 m., o kitos šalys, įskaitant Kroatiją, Čekiją, Estiją, Latviją, Portugaliją ir Suomiją, pranešė, kad jis sumažėjo.

Vaistų vartojimo ne gydymo tikslais tendencijos dažnai priklauso nuo į tyrimo apklausą įtraukiamų vaistų. Apskritai Europoje berniukų ir mergaičių, bent kartą gyvenime vartojusių raminamųjų ir migdomųjų vaistų, dalis padidėjo, ypač Austrijoje, Vokietijoje, Islandijoje, Lietuvoje, Norvegijoje, Švedijoje ir Ukrainoje. Mergaičių vaistų vartojimo rodikliai visuomet didesni nei berniukų.

Azartiniai lošimai iš pinigų

Vidutiniškai 23 proc. ESPAD respondentų teigė iš pinigų lošę per pastaruosius 12 mėnesių iki apklausos fizinėse vietose arba internetu, pavyzdžiui, nurodė, kad naudojami lošimo automatai, žaidė kortomis ar kauliukų žaidimus, dalyvavo loterijose arba lažybose dėl sporto ar gyvūnų varžybų.

Daugiausia azartiniuose lošimuose dalyvaujančių moksleivių yra Italijoje (45 proc.), Islandijoje (41 proc.) ir Graikijoje (36 proc.), mažiausiai – Sakartvele (9,5 proc.).

Gerokai daugiau berniukų nei mergaičių vidutiniškai ir daugumoje šalių (29 proc., palyginti su 16 proc.) dalyvauja lošimuose. Vienintelė išimtis – Islandija, kur šis rodiklis beveik vienodas: su 42 proc. berniukų ir 41 proc. mergaičių lošusių per pastaruosius 12 mėnesių iki apklausos.

Tarp ESPAD respondentų, kurie nurodė per praėjusius metus lošę iš pinigų, didžioji dauguma (85 proc.) rinkosi lošti fizinėse vietose, pavyzdžiui, baruose ir klubuose. Ši dalis svyruoja nuo 68 proc. Švedijoje iki 98 proc. Italijoje ir 97 proc. Kipre. Nors lošiančių berniukų beveik dvigubai daugiau nei mergaičių (25 proc., palyginti su 14 proc.), šiek tiek daugiau mergaičių (86 proc.) nei berniukų (84 proc.) lošė fizinėse vietose, ir daugumoje šalių užfiksuoti tik nedideli skirtumai tarp berniukų ir mergaičių.

Maždaug du iš trijų (65 proc.) ESPAD respondentų, kurie nurodė pastaraisiais metais lošę iš pinigų, tai darė interneto platformose – tik jose arba tuo pačiu ir fizinėse vietose. Didžiausi rodikliai nustatyti Švedijoje (81 proc.), Slovėnijoje (77 proc.), Kosove (76 proc.), Islandijoje (75 proc.), Juodkalnijoje (75 proc.), Bulgarijoje ir Slovakijoje (po 74 proc.), mažiausi – Italijoje (28 proc.) ir Ispanijoje (44 proc.). Įsitraukimo į azartinius lošimus internete paplitimas tarp berniukų (20 proc.) yra daugiau nei dvigubai didesnis nei tarp mergaičių (8,7 proc.). Net tarp moksleivių, nurodžiusių, jog pastaraisiais metais lošė iš pinigų, daugiau berniukų (70 proc.) nei mergaičių (54 proc.) lošė

internetu. Skirtingai nei fizinėse vietose organizuojamų lošimų atveju, berniukų ir mergaičių dalis šalyse labai skiriasi: didžiausias skirtumas nustatytas Portugalijoje (80 proc. berniukų ir 43 proc. mergaičių), o Šiaurės Makedonijoje, Kosove, Moldovoje, Islandijoje, Ispanijoje, Vokietijoje ir Lichtenšteine skirtumo tarp berniukų ir mergaičių nėra arba jis labai mažas.

Atliekant ESPAD taip pat vertinama galimai žalinga lošimo elgsena naudojant „Lie / Bet“ priemonę moksleiviams, kurie nurodė pastaraisiais metais dalyvavę azartiniuose lošimuose. Lošimuose dalyvaujančių moksleivių, kuriems būdinga galimai žalinga lošimo elgsena, dalis svyruoja nuo mažiau kaip 5 proc. Lichtenšteine, Čekijoje, Farerų salose ir Monake iki 22 proc. Kosove. Nors vidutiniškai ir daugumoje šalių galimai žalinga lošimo elgsena daugiausia būdinga berniukams (11 proc., palyginti su 4,6 proc. mergaičių), priešinga padėtis yra Maltoje (7,1 proc., palyginti su 3,7 proc.) ir Kipre (8,3 proc., palyginti su 5 proc.).

Tendencijų kaita nuo 2015 iki 2024 metų

Nors pastaraisiais metais daugelis Europos šalių priėmė griežtesnes azartinių lošimų taisykles ir daugiau dėmesio skyrė nepilnamečių apsaugai, nuo 2015 m., kai į ESPAD tyrimą buvo įtraukta šios problemos analizė, azartinių lošimų paplitimas tarp Europos paauglių išliko stabilus. Tačiau ilgainiui įvyko didelių pokyčių.

Konkrečiai, azartiniuose lošimuose dalyvaujančių berniukų dalis šiek tiek sumažėjo – nuo 32 proc. 2015 m. iki 30 proc. 2024 m., o mergaičių šiek tiek padidėjo – nuo 14 proc. iki 16 proc. per tą patį laikotarpį.

Sparčiai augo internetu lošiančių vaikų dalis – nuo 7,9 proc. 2019 m. iki 14 proc. 2024 m. Skirtumas tarp internete lošiančių berniukų ir mergaičių išlieka, bet internete lošiančių berniukų dalis išaugo daugiau nei dvigubai (nuo 13 proc. 2019 m. iki 20 proc. 2024 m.), o mergaičių – trigubai (nuo 2,7 proc. 2019 m. iki 8,7 proc. 2024 m.).

Smarkiai padidėjo moksleivių, kuriems būdinga galimai žalinga lošimo elgsena, procentinė dalis – beveik dvigubai nuo 4,7 proc. 2019 m. iki 8,5 proc. 2024 m. Nors berniukų dalis tebėra daug didesnė, padidėjimas daug didesnis tarp mergaičių.

Šie skaičiai rodo, kad paauglių azartinių lošimų aplinka keičiasi, ypač populiarėjant internetiniams lošimams ir kintant lyčių dinamikai, todėl būtina nuolatinė stebėseną ir tikslingos intervencinės priemonės.

Kompiuteriniai žaidimai ir socialiniai tinklai

Apskritai 80 proc. ESPAD respondentų sakė bent kartą per pastarąjį mėnesį iki apklausos žaidę kompiuterinius žaidimus. Maždaug 70 proc. moksleivių per pastarąsias 30 dienų iki apklausos žaidė dienomis, kai reikėjo eiti į mokyklą, o 77 proc. – kai į mokyklą eiti nereikėjo. Tarp visų ESPAD vykdyusių šalių per pastarąjį mėnesį žaidusių moksleivių mažiausia dalis buvo Kosove

(59 proc.) ir Moldovoje (66 proc.), o didžiausia – Lichtenšteine (95 proc.) ir Vokietijoje (91 proc.). Kompiuterinius žaidimus žaidžiančių berniukų dalis yra didesnė nei mergaičių (89 proc., palyginti su 71 proc.), o tai rodo pastovų atotrūkį tarp lyčių įvairiose šalyse dėl įsitraukimo į šiuos žaidimus. Šis skirtumas ypač didelis Graikijoje ir Islandijoje – 33–35 procentinių punktų, o Kipre, Ukrainoje ir Bulgarijoje jis yra minimalus arba jo visai nėra (0–5 procentinių punktų).

17 proc. visų ESPAD respondentų nurodė per pastarąsias 30 dienų iki apklausos dienomis, kai reikia eiti į mokyklą, vidutiniškai žaidę 4 arba daugiau valandų, o 32 proc. – dienomis, kai į mokyklą eiti nereikia, ir abiem atvejais berniukų buvo dvigubai daugiau nei mergaičių.

Remiantis 2014 m. Holšteino ir kolegų sukurta trijų balų skale, ESPAD taip pat vertinama subjektyviai suvokiama su kompiuterinių žaidimų žaidimu ir laiko leidimu socialiniuose tinkluose susijusi rizika. Autorių teigimu, 2 arba 3 balų vertinimas rodo, jog žmogus mano, kad kompiuterinių žaidimų žaidimas ir laiko leidimas socialiniuose tinkluose gali sukelti didelių problemų.

2024 m. 22 proc. ESPAD respondentų kompiuterinių žaidimų riziką įvertino 2–3 balais. Šis rodiklis mažiausias Čekijoje (12 proc.), Danijoje (13 proc.), Austrijoje ir Suomijoje (14 proc.), o didžiausias Kipre (37 proc.), Lietuvoje ir Nyderlanduose (31 proc.).

Apskritai dvigubai daugiau berniukų (30 proc.) nei mergaičių (13 proc.) kompiuterinių žaidimų riziką įvertino teigiamai. Didžiausi skirtumai tarp lyčių yra Portugalijoje ir Vokietijoje, kur berniukai 25–26 procentiniais punktais lenkia mergaites. Kipre, priešingai, atotrūkis yra minimalus (1 procentiniu punktu mažesnis), o Nyderlanduose jis net atvirkštinis – mergaitės 7 procentiniais punktais lenkia berniukus.

Kalbant apie laiko leidimą socialiniuose tinkluose, beveik pusė moksleivių (47 proc.) šio užsiėmimo keliamą riziką įvertino 2–3 balais. Didžiausia socialiniuose tinkluose laiką leidžiančių moksleivių dalis nustatyta Austrijoje (58 proc.), Lichtenšteine (57 proc.) ir Vokietijoje (56 proc.), o mažiausia – Čekijoje (29 proc.), Vengrijoje ir Lenkijoje (po 32 proc.).

Daugiau mergaičių (53 proc.) nei berniukų (42 proc.) laiko leidimo socialiniuose tinkluose riziką įvertino teigiamai. Šiuo atveju skirtumas tarp lyčių yra mažesnis – jis svyruoja nuo 3 iki 17 procentinių punktų ir mergaitės visuomet lenkia berniukus. Didžiausias skirtumas nustatytas Farerų salose, Lichtenšteine ir Slovakijoje (17 proc.).

Tendencijų kaita nuo 2015 iki 2024 metų

Naujausi ESPAD duomenys rodo, kad kompiuterinių žaidimų paplitimas tarp šešiolikmečių moksleivių gerokai išaugo – nuo 47 proc. 2015 m. iki 80 proc. 2024 m. Ši tendencija ypač ryški tarp mergaičių – kompiuterinius žaidimus žaidžiančių mergaičių dalis išaugo daugiau nei trigubai – nuo 22 proc. 2015 m. iki 71 proc. 2024 m. Nors kompiuterinius žaidimus žaidžiančių berniukų dalis visuomet buvo didesnė, ji augo tolygiau – nuo 71 proc. 2015 m. iki 89 proc. 2024 m. Mažėjantis skirtumas tarp lyčių rodo, kad kompiuteriniai žaidimai, kuriuos anksčiau buvo galima laikyti labiau berniukų užsiėmimu, tampa vis populiariesni tarp mergaičių.

Kompiuterinių žaidimų rizikos suvokimas išliko palyginti stabilus – bendras rodiklis šiek tiek padidėjo nuo 20 proc. 2015 m. iki 22 proc. 2024 m. Tarp berniukų šis procentas išliko pastovus ir siekė apie 30 proc., o tarp mergaičių padidėjo nuo 9,5 proc. 2015 m. iki 13 proc. 2024 m., – tai rodo lygiagrečiai didėjantį jų susidomėjimą kompiuteriniais žaidimais.

Suvokiančiųjų, kad laiko leidimas socialiniuose tinkluose, gali sukelti problemų, dalis padidėjo nuo 38 proc. 2015 m. iki 47 proc. 2024 m. Šis rodiklis labiau padidėjo tarp berniukų – nuo 30 proc. iki 41 proc., tarp mergaičių jis išliko didelis ir svyravo maždaug nuo 53 iki 54 proc.

Psichologinė gerovė

Po COVID-19 pandemijos ir atsižvelgiant į Europoje ir Artimuosiuose Rytuose vykstančius konfliktus, vykdant ESPAD pradėta skirti daugiau dėmesio paauglių psichologinei gerovei. Nuolatinis socialinės izoliacijos, švietimo sutrikimų ir socialinio bei ekonominio nestabilumo poveikis paskatino susirūpinti jaunimo psichikos sveikata.

Siekiant sistemingai vertinti ir stebėti šią problemą, į 2024 m. ESPAD tyrimą pirmą kartą įtrauktas PSO-5 gerovės indeksas – patvirtintas psichinės būklės vertinimo matas, pagrįstas žmogaus savijauta pastaruoju metu. Virš 50 balų iš 100 vertinimas laikomas geros psichinės būklės rodikliu.

Vidutiniškai 59 proc. moksleivių teigia, kad jaučiasi gerai. Kalbant apie regionus, geriausiai savo savijautą vertina moksleiviai Šiaurės Europoje: Farerų salose (77 proc.), Islandijoje (75 proc.) ir Danijoje (72 proc.). Šalis, kurioje moksleiviai jaučiasi prasčiausiai, yra Ukraina (43 proc.), kur nuo 2022 m. paaugliams tenka išgyventi traumuojančius įvykius, o psichologinės pagalbos paslaugų prieinamumas yra ribotas, po jos eina Čekija (46 proc.), Vengrija (47 proc.), Kipras ir Lenkija (49 proc.).

Visose ESPAD vykdomose šalyse geriau savo savijautą vertinančių berniukų yra daugiau nei mergaičių (69 proc., palyginti su 49 proc.). Didžiausi skirtumai tarp lyčių nustatyti Italijoje (66 proc. berniukų ir 35 proc. mergaičių), Lenkijoje (64 proc. berniukų ir 33 proc. mergaičių) ir Švedijoje (78 proc. berniukų ir 48 proc. mergaičių). Mažiausi skirtumai tarp lyčių nustatyti Kipre (52 proc. berniukų ir 46 proc. mergaičių), Ukrainoje (48 proc. berniukų ir 39 proc. mergaičių), Farerų salose (83 proc. berniukų ir 72 proc. mergaičių) ir Sakartvele (75 proc. berniukų ir 62 proc. mergaičių).

Prevenција

Apie 72 proc. ESPAD respondentų nurodė, kad per pastaruosius dvejus metus iki apklausos dalyvavo bent vienoje prevencinėje veikloje. Prevencinių priemonių būna įvairių: nuo sąmoningumo ugdymo renginių, kurių pagrindinis tikslas yra informuoti, iki įgūdžių lavinimo programų, apimančių interaktyvias veiklas, skirtas asmeniniams ir socialiniams įgūdžiams ugdyti. Duomenys

apie dalyvavimą prevencijos programose, kurie suteikia naujų įžvalgų apie jaunuolių įtraukimą į tokias iniciatyvas, renkami pirmą kartą. Svarbu pabrėžti, kad ne visos prevencijos priemonės yra pagrįstos įrodymais.

Daugiau kaip pusė moksleivių (56 proc.) nurodė dalyvavę sąmoningumo ugdymo ar informaciniuose renginiuose apie legalias ir nelegalias medžiagas arba rizikingą elgesį. Daugiausiai dalyvavusių buvo Slovakijoje (77 proc.) ir Vengrijoje (74 proc.), o mažiausiai – Kosove (31 proc.) ir Juodkalnijoje (38 proc.).

Dažniausiai dalyvaujama iniciatyvose alkoholio tema – 49 proc. moksleivių nurodė dalyvavę tokiuose informaciniuose renginiuose. Nacionaliniu lygmeniu didžiausi procentiniai rodikliai nustatyti Slovakijoje (70 proc.) ir Kroatijoje (67 proc.), mažiausi – Kosove (18 proc.).

Antra tema, sulaukusi daugiausiai moksleivių dėmesio, yra tabakas – renginiuose apie jį dalyvavo 38 proc. moksleivių. Daugiausia dalyvavusių buvo Slovakijoje ir Vengrijoje (59 proc.), mažiausiai – Kipre (22 proc.) ir Sakartvele (23 proc.).

Vidutiniškai tik 31 proc. ESPAD respondentų nurodė dalyvavę sąmoningumo ugdymo ar informaciniuose renginiuose apie nelegalias medžiagas. Daugiausia dalyvavusių buvo Slovakijoje (60 proc.) ir Islandijoje (56 proc.), mažiausiai – Kosove (10 proc.), Sakartvele ir Švedijoje (11 proc.).

Rečiausiai su moksleiviais aptariamos su psichoaktyviosiomis medžiagomis nesusijusios rizikingos elgsenos temos, tokios kaip azartiniai lošimai, kompiuteriniai žaidimai ar probleminis interneto naudojimas – veiklose šiomis temomis dalyvavo vidutiniškai 28 proc. ESPAD respondentų. Daugiausia dalyvavusių užfiksuota Islandijoje ir Slovėnijoje (48 proc.), mažiausiai – Kosove (9,4 proc.).

Sąmoningumo ugdymo ar informaciniuose renginiuose apie psichoaktyvias medžiagas dažniau dalyvauja mergaitės. Tačiau renginiuose apie azartinius lošimus, kompiuterinius žaidimus ir probleminį interneto naudojimą dažniau dalyvauja berniukai (30 proc.) nei mergaitės (24 proc.).

Kalbant apie interaktyvias mokymo veiklas, kurios yra pagrindinė prevencijos pastangų priemonė, 55 proc. ESPAD respondentų nurodė, jog dalyvavo intervencinėse priemonėse, skirtose socialinių arba asmeninių įgūdžių ar gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis ugdymui. Nacionaliniu lygmeniu dalyvavimas svyruoja nuo 35 proc. Farerų salose ir 36 proc. Švedijoje iki 71 proc. Maltoje ir Ispanijoje bei 72 proc. Suomijoje.

Daugiausiai moksleivių (vidutiniškai 41 proc.) dalyvavo veiklose, skirtose ugdyti socialinius įgūdžius, padedančius bendrauti su kitais žmonėmis (pavyzdžiui, išreikšti jausmus, empatiją ir atsispirti bendraamžių spaudimui). Didžiausia dalyvavusiųjų dalis užregistruota Suomijoje (64 proc.), mažiausia – Švedijoje (25 proc.).

Panaši dalis (40 proc.) moksleivių nurodė dalyvavę mokymuose, skirtuose ugdyti gebėjimą naudotis žiniasklaidos priemonėmis, kuriuose siekiama išmokyti kritiškai vertinti reklamos ir žiniasklaidos turinį, atpažinti tendencingai brukamas žinias ir nepasiduoti manipuliavimui. Daugiausiai šiose mokymo veiklose dalyvavusių buvo Suomijoje (60 proc.) ir Danijoje (59 proc.), mažiausiai – Kosove (20 proc.).

Mažiausiai moksleivių dalyvavo asmeniniams įgūdžiams tobulinti skirtuose mokymuose, kuriuose paprastai mokoma, kaip sveikai susidoroti su sudėtingomis gyvenimo situacijomis, – dalyvavę juose nurodė šiek tiek daugiau nei trečdalis ESPAD respondentų (36 proc.). Daugiausiai dalyvavusių buvo Lietuvoje (56 proc.) ir Maltoje (55 proc.), mažiausiai – Farerų salose (23 proc.) ir Švedijoje (24 proc.).

Dalyvavimo šiose veiklose skirtumas tarp berniukų ir mergaičių yra ryškesnis – 60 proc. mergaičių, palyginti su 51 proc. berniukų. Ši tendencija būdinga visų rūšių mokymams.

Sąmoningumo ugdymo ar informaciniai renginiai dažniau rengiami Rytų Europoje, o įgūdžių ugdymo prevencinės iniciatyvos, kurios laikomos veiksmingesnėmis už sąmoningumo ugdymo ar informacinius renginius, labiau paplitusios Vakarų ir Pietų Europoje.

Dalyvaujančios šalys

2024 m. ESPAD apklausoje dalyvavo šios šalys:

Austrija, Airija, Bulgarija, Čekija, Danija, Estija, Farerų salos, Graikija, Islandija, Ispanija, Italija, Juodkalnija, Kipras, Kosovas (¹), Kroatija, Latvija, Lenkija, Lichtenšteinas, Lietuva, Malta, Moldova, Monakas, Nyderlandai, Norvegija, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Sakartvelas, Serbija, Slovakija, Slovėnija, Suomija, Šiaurės Makedonija, Švedija, Ukraina, Vengrija, Vokietija.

Duomenų šaltinis

Duomenų vizualizacijoms parengti naudotus duomenis galima rasti žemiau ir mūsų [duomenų kataloge](#). Šiam duomenų rinkiniui taikoma *Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)* licencija. Naudojant prašome nurodyti „Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo Europos mokyklose tyrimas, ESPAD“.

- [ESPAD 2024 survey summarised results](#)

Apie Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo Europos mokyklose tyrimą

Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo Europos mokyklose tyrimas (angl. *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*, ESPAD) yra bendromis nepriklausomų tyrimo grupių iš 40 Europos šalių pastangomis vykdomas didžiausias pasaulyje tarptautinis tyrimas, nagrinėjantis moksleivių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo tendencijas. Bendras tyrimo tikslas –

reguliariai rinkti palyginamus duomenis apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą tarp 15–16 metų moksleivių kuo daugiau Europos šalių. EUDA yra viena pagrindinių ESPAD projekto partnerių.

Daugiau informacijos galima rasti [ESPAD interneto svetainėje](#).

Apie šį leidinį

Rekomenduojamas citavimo pavyzdys: ESPAD grupė (2025 m.), *2024 m. alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo Europos mokyklose tyrimo (ESPAD) pagrindiniai rezultatai*, Europos Sąjungos narkotikų agentūra, Lisabona, https://www.euda.europa.eu/publications/data-factsheets/espac-2024-key-findings_en

Identifikatoriai

HTML: TD-01-25-003-LT-Q

ISBN: 978-92-9408-051-6

DOI: 10.2810/7281878

(¹) Šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl Kosovo statuso ir atitinka JT ST rezoliuciją Nr. 1244 ir Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos.

Nuorodos į susijusią informaciją

- [ESPAD–EUDA bendradarbiavimo informacijos puslapis ir leidiniai](#)
- [ESPAD interneto svetainė \[išorės svetainė\]](#)
- [ESPAD duomenų portalas \[išorės svetainė\]](#)

This PDF was generated automatically on 9/07/2025 from the web page located at this address:

https://www.euda.europa.eu/publications/data-factsheets/espac-2024-key-findings_lt. Some errors may have occurred during this process. For the authoritative and most recent version, we recommend consulting the web page.